

A romániai magyar pártok létrejötte a demokratizálódástól napjainkig

Témafelvétel elméleti megközelítéssel

Románia esetében a pártrendszer tipologizálásánál egy sajátos kettősséggel találkozunk. Az országos politika, melyre a koncentráció jellemző, a 2012 utáni időszakban a Giovanni Sartori által definiált versengő, predomináns pártrendszer irányába történő elmozdulást mutat.¹ Munkám témája azonban a „kisebbségi magyar pártrendszer” kialakulása, mely egyfajta „kettős pártrendszerként” írható le.

Az 1989 utáni romániai magyar politikatörténet három lépcsőben jutott el a kettős pártrendszer kialakulásáig. Az első „a verseny nélküli pluralizmus” időszaka, amelyben megjelenik a Romániai Magyar Demokrata Szövetség. Konszolidálódik, intézményesül és a potenciális versenytársakat (például a Romániai Magyar Kiszármazott Pártot, vagy Romániai Magyar Kereszténydemokrata Pártot) sikeresen integrálja a partneri együttműködéseknek köszönhetően. A következő állomás az „érdekcsoporti pluralizmus”. Ekkor integrálódik ténylegesen az RMDSZ a román politikai mezőbe. Végül eljutunk a „kvázi többpártiság” állapotába, ahol az RMDSZ már mint koalíciós potenciál létezik, és ezzel egy időben megjelennek az alternatív politikai erők – megkérdőjelezve a Szövetség legitimitását és hegemoniáját. A tényleges fordulópont 2008, amikortól kezdve az etnikai pártverseny keretein belül formálódik a romániai kisebbségi magyar pluralizmus. Ez a pluralizmus a kettős pártrendszer keretein belül alakul, melynek egyik eleme a „parlamentari pártrendszer”, melynek része a hegemoniával rendelkező RMDSZ. A másik alkotója az „autonóm pártrendszer”, ahol a verseny közigazgatásilag meghatározott területen, a helyhatósági választások szintjén zajlik. Ennek részei a „kis pártok” (MPP, EMNP). A parlamenti és az autonóm pártrendszer persze nem független egymástól, ahogy a kisebbségi magyar pártrendszer sem lehet az az országos tendenciáktól.²

Fő tézisek, módszertan

¹ Zsigmond Csilla: *Pártrendszerről, politikai kommunikációról a 2012-es romániai parlamenti választások kapcsán.* 9.o. Forrás: <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2013/ProMino-1302-05-Zsigmond.pdf> (Hozzáférés: 2014. január 11.)

² Bakk Miklós – Székely István Gergő – Toró Tibor: *Az erdélyi magyarság pártjai - kisebbségi képviselet, pluralizmus, intézmények és stratégiák.* Kézirat. 46-47.o.

Dolgozatom témájául a romániai politikai életet erősen meghatározó magyar kisebbség érdekképviselőinek intézményesülését választottam. Egy nemzet saját kisebbségeivel való kapcsolata alapvetően meghatározza az adott ország politikai kultúráját. A kérdést a román politikai átmenet időszakától – a demokratikus pártrendszer kialakulásától – napjaink meglehetősen eseménydús történésein át a jövő kérdéseivel együtt vizsgálom.

A magyarországi rendszerváltást követően a hazai pártok külpolitikai irányultságát három irányvonal jellemezte. A szocialista blokk felbomlásából következett a nyugati politikai kultúrához való viszony kialakítása, a szomszédságpolitika – mely elsősorban az akkori baloldalt fémjelezte –, valamint a külhoni magyarság és Magyarország kapcsolata. Munkám egyik aspektusaként utalnék az anyaország és a Romániában élő, jelentős számarányú magyarságot képviselő erők politikai kapcsolatának alakulására.

Románia közel húsz millió fős népességgel rendelkezik, melynek 6,50%-át magyar identitással rendelkező lakosság alkotja. Őshonos nemzeti kisebbségként a magyarság természetes igénye, hogy a pártpolitikában is megfelelőképpen reprezentáltassa magát. A munkám első részében a jelenleg is legmeghatározóbb szervezetet, a Romániai Magyar Demokrata Szövetséget, annak megalakulásának körülményeit, valamint az utóbbi években megjelenő versenytársaival való viszonyát elemzem.

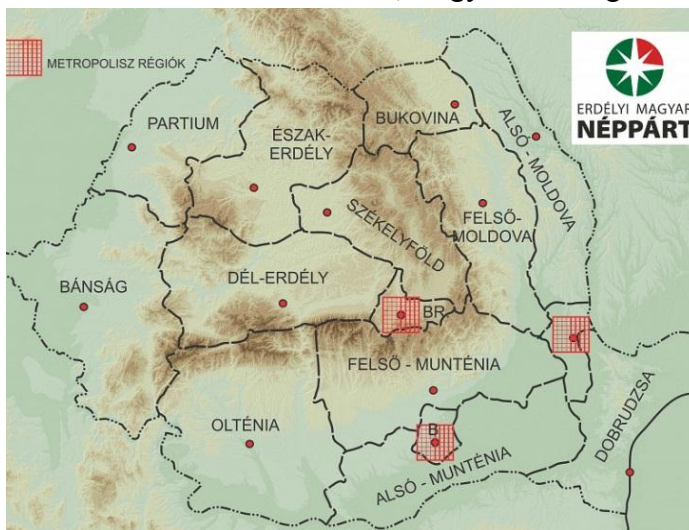
Az ezredforduló a romániai magyarság számára is jelentős fordulatot hozott. A pluralizálódás kezdeti időszakát (2003-2007) az RMDSZ-ből való kiszakadás jellemezte, melynek köszönhetően megkezdődött az ellenzék intézményesülése. A téma minél szélesebb spektrumú feltárása érdekében a román választási rendszer nyújtotta lehetőségeket a kisebbségi érdekképviselő tekintetében vizsgálom. Az új erők megalakulásának lehetséges okai mellett ugyanis fontos tényező a szervezet-bejegyzési követelményeket szabályozó választási törvény.

Végül ideológiai skálán behatárolom a romániai magyarság pártjait, valamint ismertetem az egymáshoz való viszonyuk alakulását, amely alapvetően meghatározza a jövőbeni Romániában élő magyarság helyzetét.

A dolgozatomat végigkíséri az az igény, hogy elsősorban a sajtó tükrében bemutassam az anyaországi politikai elit reakcióit a határon túli kisebbségi politika történéseivel kapcsolatban, különös tekintettel az új pártok vonatkozásában. A szakirodalom ismertetése mellet igyekszem a saját gondolataimmal alátámasztani álláspontomat.

A romániai magyarság, mint őshonos nemzeti kisebbség

A hazai és nemzetközi szakirodalommal ellentétben, ahol az „erdélyi magyarság” mint egy gyűjtőfogalomként³ tömöríti a mai Románia területén élő magyar kisebbséget, helytállóbbnak tartom a „romániai magyarság” kifejezés használatát. A mögöttes érzelmi indítást érzem és értem, ugyanakkor nem térhetünk el attól, hogy az ország történeti régióihoz tartozik Erdély mellett Partium, Bánság, Olténia, Munténia, Dobrudzsa, Moldova és Bukovina vidéke is. Ezeken belül hagyományosan magyar lakta terület Partium, Bánság, Erdély és annak részeként a régiósítás kapcsán napjainkban sokat emlegetett Székelyföld. (1. ábra)

1. ábra: Románia történeti régiói⁴

A Románia területén élő magyarság korántsem homogén. A tömbmagyarságot magában foglaló Székelyföld mellett meg kell említenünk Partiumot, az interetnikus környezetben élni kényszerülő magyarságot (Kolozsvár, Marosvásárhely és részben a Szilágyság), valamint a szórványközösséget (Arad, Hunyad, Fehér megye) és a csángókat is. Evidens, hogy a különböző körülmények más-más helyzeteket, azok pedig különböző igényeket teremtenek.⁵ Az egyik álláspont szerint ez a Székelyföld–belső Erdély–szórványvidék törésvonal.⁶ A törésvonalak azonban ritkán vezetnek a társadalom egységéhez: éppen ellenkezőleg hatnak. Épp úgy megosztják a társadalmat, mint a pártpolitikát. Ez az a tényező, melyet a kisebbségi magyar pluralizmus kialakulásának egyik okaként jelölök meg és amelynek a későbbiekben számos politikai irányváltás és új irány keresése köszönhető.

Számarányát tekintve a legnagyobb romániai kisebbség, a magyarság száma az 1990-es évektől fokozatos csökkenést mutat. A dolgozatom témája ugyan nem a népesedési

³ Erdély alatt azt a tizenhat, Trianon előtt Magyarországhoz tartozó megyét értjük, ami a történelmi Erdély mellett magában foglalja a Partiumot, illetve a Bánság és Máramaros romániai részét. In: Kiss Tamás: *A 2011-es romániai népszámlálás tanulságai és következményei*. 17.o. Forrás: <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2012/ProMino12-3-02-Kiss.pdf> (Hozzáférés: 2014. február 24.)

⁴ A térkép forrása: http://www.neppart.eu/admin/data/file/20130610/neppart_regiok_terkep.jpg

⁵ Kósa András László: *A politikai pluralizmus felettébb szükséges voltáról, avagy van-e alternatíva*. 2.o. Forrás: http://epa.oszk.hu/02100/02169/00040/pdf/2011_1-2_005_060-069_Forum.Kosa.pdf (Hozzáférés: 2013. október 24.)

⁶ Székely István Gergő: *Az Erdélyi Magyar Néppárt és az erdélyi magyar pártrendszer jövője. Hozzászólás Toró T. Tibor és Toró Tibor vitaindítójához*. 1.o.

Forrás: <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/008Forum.Szekely.pdf> (Hozzáférés: 2013. október 24.)

folyamatok elemzése, de fontos hangsúlyozni, hogy a népességcsökkenésnek három fő oka volt: az elvándorlás, a természetes népmozgalmi veszteség, valamint az asszimiláció. Míg a magyarság száma 1992 és 2002 között az egész népességet figyelembe véve 193 ezer fővel csökkent, addig az aránya is romlott. 7,1%-ról 6,6%-ra esett. Erdély vonatkozásában is megfigyelhető a fogyás: mintegy 187 000 fővel csökkent az itt élő magyarság száma.⁷ (2. ábra)

2. Ábra: A magyar népesség száma és aránya 1992 és 2002 között⁸

	Erdély		Románia	
	Magyarok száma	aránya	Magyarok száma	aránya
1992	1 604 000	20,8%	1 624 959	7,1%
2002	1 417 000	19,6%	1 431 807	6,6%

Ha az ország egészét vesszük figyelembe, szembetűnik, hogy 1992 és 2011 között több mint három és fél millió fővel csökkent az ország lakossága. (3. ábra)

3. Ábra: A népességszám változása, 1992-2011⁹

Régiók	Állandó lakosság			Változás (abszolút szám)	
	1992	2002	2011	Változás	Változás
				1992-2002	2002-2011
Regát¹⁰	15 086 722	14 459 241	12 567 042	-627 481	-1 892 199
Erdély	7 723 313	7 221 733	6 475 894	-501 580	-745 839
Románia	22 810 035	21 680 974	19 042 936	-1 129 061	-2 638 038

A magyarság aránya is jelentős mértékben csökkent. 1992 és 2011 között közel 390 ezer fő elvesztésével, egy millió háromezrezer fő alá csökkent a Romániában élő magyar népesség száma. Így a legnagyobb nemzeti kisebbségként a teljes népesség 6,50%-át teszi ki. (4. ábra)

⁷ Kiss Tamás: *Népszámlálás 2011: folyamatok és (köz)politikai irányok*. 2.o. Forrás: <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/002Vitaindito.pdf> (Hozzáférés: 2014. február 24.)

⁸ U.o.

⁹ Kiss Tamás: *A 2011-es romániai népszámlálás tanulságai és következményei*. 2.o Forrás: <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2012/ProMino12-3-02-Kiss.pdf> (Hozzáférés: 2014. február 24.)

¹⁰ A regat román kifejezés, jelentése királyság. Erre utal az elnevezés is: az egykori Román Királyság 1881-1913 közötti területét értjük alatta. Moldva, Havasalföld és Dobruzsza történelmi régiók gyűjtőneve.

4. Ábra: A Romániában élő magyar nemzetiség száma és aránya 1992 és 2011 között¹¹

Magyar nemzetiség	1992	%	2002	%	2011	%
	1 624 959	7,12	1 431 807	6,60	1 237 746	6,50

A téma megértéséhez tisztázni kell, mit értek őshonos nemzeti kisebbség alatt. Alapvetően a következő vonásokban különbözik az etnikai és/vagy nyelvi kisebbségektől¹²:

- elitjei többsége különálló politikai közösségként határozza meg azt;
- igen magas szintű nemzeti azonosságtudat és társadalmi-politikai szervezettség jellemzi;
- egy másik (kulturális)nemzet szerves részeinek tekinti magát;
- szoros kapcsolatot ápolnak az anyaországgal.

A nemzeti kisebbségek célja a minimális kisebbségi jogok helyett kollektív jogok, esetlegesen a különféle autonómia-formák kiharcolása. Az ezek elérésért vívott küzdelmet kisebbségi nemzetépítésnek nevezzük.¹³ Az „őshonos” jelző azért indokolt, mert az itt élő magyarság a „lakhelyének történelmi lakosa”, vagyis a történelem őt ide köti. Tehát nem menekültként érkezett erre a területre, nem vendégmunkásként, vagy annak leszármazottjaként él itt, hanem az országhatárok átrendezésével vált kisebbséggé.¹⁴

„Rendszerváltás román módra”

Ahhoz hogy a kisebbségi magyar pártok létrejöttét megvizsgáljuk, szemügyre kell vennünk azokat a folyamatokat, melyek lehetővé tették a demokratikus többpártrendszer létrejöttét. Románia a második világháborút követően Magyarországhoz hasonlóan szovjet érdekszférába került. Azonban a rendszerváltó folyamatok a két államban élesen elkülönülnek. Míg a magyarországi rendszerváltás „csendes-forradalom”-ként ment végbe, addig keleti szomszédunknál „véres, sok áldozatot követelő fegyveres harc zajlott.”¹⁵ A belpolitikai feszültségekről a vezetés a figyelmet a román köztudatban tradicionálisan jelen lévő orosz- és szovjetellenesség szításával próbálta elterelni. Eközben napról-napra mélyült a szociális válság az országban: hatalmas mértékű élelmiszerhiány, energiaellátási problémák, nem beszélve a szabadságjogok tömeges megsértéséről. Továbbá az ismerősök

¹¹ Kiss Tamás: *A 2011-es romániai népszámlálás tanulságai és következményei*. 3.o. Forrás: <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2012/ProMino12-3-02-Kiss.pdf> (Hozzáférés: 2014. február 24.)

¹² Bakk Miklós – Székely István Gergő – Toró Tibor: *Az erdélyi magyarság pártjai - kisebbségi képviselet, pluralizmus, intézmények és stratégiák*. Kézirat. 8.o.

¹³ U.o.

¹⁴ Szerdahelyi István: *A nemzeti kisebbség fogalma*. Forrás: <http://vilagszabadsag.hu/index.php?f=1009> (Hozzáférés: 2014. február 24.)

¹⁵ Balogh László: *Románia története*, Budapest: AULA, 2001.360. o.

beszámolóit, a Szabad Európa Rádió és a Panoráma televíziós műsor lehetővé tették, hogy az itt élők értesüljenek a környező országokban történt változásokról.¹⁶ Így nem meglepő módon, Romániában is megerősödtek az ellenállási szerveződések.

Ki kell emelnünk a szocialista rendszer kiszolgálóiból alakult csoportot, beleértve Ion Iliescut, aki Ceausescu bizalmi embere, ideológusa volt.¹⁷ Vagy ide sorolhatnánk Corneliu Manescut, aki korábban külügyminiszterként tevékenykedett. Közös céljuk Ceausescu félreállítása mellett az volt, hogy a rendszer alapjait ne változtassák meg, mégis valamiféle „liberalizációt” hajtsanak végre a rendszer működésében. Ebben az is segítette őket, hogy az 1985-től SZKP főtitkár Mihail Gorbacsov a nyolcvanas évek végétől „reménytelennek tartotta, hogy Ceausescu a reformok útjára lépjen: „lehetséges utódjának, benne [Iliescu-ban] vélte megtalálni a peresztrojka romániai irányítóját.”¹⁸ Feltehetően már a XIV. kongresszus előtt, 1989 júniusában az említett „ellenzéki” tömörülés megalakította a Nemzeti Megmentési Frontot (Frontul Salvării Naționale, FSN). A Front egy írásos dokumentumot juttatott el a kongresszus küldötteihez, melyben leszögezték, hogy egy emberáldozatok nélküli politikai és gazdasági átalakulást szeretnének Ceausescu leváltásával.¹⁹

Feltételezhető továbbá az is, hogy a kongresszus előtt alakult meg három új szerveződés: a Közjólét Frontja, a Nemzeti Felszabadítási Front, valamint a Román Demokratikus Akcióbizottság. Erős támogatottsággal egyik erő sem rendelkezett, és bár számos kérdésben nem értettek egyet, közös célként Ceausescu félreállítását jelölték meg, mint a nemzetközi elszigetelődés elkerülésének egyetlen módját. Két lehetséges út állt előttük: az egyik, hogy a kongresszuson leváltatják a főtitkárt, melyre, mint utólag kiderült igen kevés esélyük volt, a másik egy alulról szerveződő, népi akciósorozat, melyben a térség (Bulgária, Albánia) országaira jellemző módon „a felülről jövő rendszerváltás az alulról induló spontán lázadással egészül ki.”²⁰ Ahogy említettem, az erők közt „korántsem volt nézetazonosság a jövő társadalmi berendezkedését illetően.”²¹ A rendszert alapstruktúrájában nem érintő reformok hívei közt találjuk „Iliescu kommunistáit” és az elhárítást végző Securitate egyes erőit. Ezzel szemben a tényleges társadalmi változást követelők álltak, így a Román Demokratikus Akcióbizottság, a Nemzeti Felszabadítási

¹⁶ Ilyen a magyar és lengyel demokratikus átalakulás, a szovjetunióbeli változások stb.

¹⁷ A propaganda és agitációs ügyekért felelős KB-titkári tisztséget is betöltötte.

¹⁸ Balogh László: *Románia története*, Budapest: AULA, 2001. 358.o.

¹⁹ U.o. 359.o.

²⁰ Szénási Éva: *Európaizált Balkán - balkanizált Európa? A közép-kelet-európai rendszerváltás tipológiája a frankofon politológiai irodalomban.* 3.o. Forrás: <http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/folyoiratok/tiszataj/95-11/szenasi.pdf> (Hozzáférés: 2013. október 6.)

²¹ Balogh László: *Románia története*, Budapest: AULA, 2001. 360.o.

Front, a Közjóléti Front egyes tagjai (pl. Petre Roman) valamint a Securitate és a hadsereg számos tisztje.

A kongresszusi sikertelenség következtében az alulról szerveződő események stratégiája lépett életbe. A román nép hagyományosan minden év december 13-án emlékezik meg az 1918-ban történt nagy nyomdász megmozdulásról. Így történt ez 1989-ben is. Az ellenzéki erők lehetőséget láttak arra, hogy egy rendszerellenes tüntetésbe vezessék át a megemlékezést. Ám a tervről a főtitkár is tudomást szerzett, így betiltotta az immár évtizedek óta őrzött hagyományt, ezzel növelve az akkorra már tomboló társadalmi feszültséget. A decemberi történések szikrája nem a főváros, Bukarest, hanem a nyugat-romániai Temesvár, melyet a Bánát székhelyeként is ismerünk. Ennek egyik oka a Magyarországhoz és Jugoszláviához való közelség. Egy másik fontos motívum a temesvári lelkész, Tőkés László szerepe, aki hosszú évek óta konzisztens kritikusa a rendszernek. 1989. december 10-én a nyilvánosság előtt kérte híveit, hogy jöjjenek a parókiája elé és esetleges elhurcolásának legyenek tanúi. Így is történt: nemzetiségtől függetlenül érkeztek hívek, felülírva az évszázados ellentéteket.²²

A szocialista rendszer összeomlásához és a forradalom győzelméhez jelentős mértékben hozzájárult Ceausescu téves helyzetmegítélése is. Bár a paranoiditás a túlzottan centralizált szisztémákat irányító elitek sajátossága, és egyébként igaz volt ez a román vezetőre is, a helyzetére ténylegesen veszélyt jelentő temesvári megmozdulásokat izolált jelenségnek tekintette. Ennek kifejezésre juttatásaként december 21-én nagygyűlést szervezett Bukarestben, ami tömeges zavargásokba csapott át. Ki kell emelnünk azonban, hogy a forradalmi központok az erdélyi magyarság főbb városaiban, így Marosvásárhelyen, Kolozsvárott, Aradon és Brassóban voltak.

A diktatúrát évtizedekig kiszolgáló hadsereg átállása alapvető komponens a felkelők győzelméhez. Rögtönítélő bíróság felállításával halálra ítélték a Ceausescu-házaspárt, és még aznap, december 25-én ki is végezték őket, melyet a televízió élőben közvetített. Felvetődik a gyorsaság ilyen fokú szükségességének kérdése: egyes nézőpontok szerint meglehetősen indokolt volt, hisz ellenkező esetben a megindulhatott volna egy „visszarendeződési vagy semlegesülési folyamat.”²³ A romániai rendszerváltó forradalmi folyamatokat segítette az is, hogy 1989 december első napjaiban Málta partjainál találkozott Gorbacsov és George H. W. Bush, az Egyesült Államok 41. elnöke. A megbeszélés témái közé tartozott Európa keleti felének átalakulása. Az akkori médiumok a hidegháborút záró momentumként emlegették az eseményt. „*A hidegháború*

²² U.o. 361.o.

²³ Balogh László: *Románia története*, Budapest: AULA, 2001. 363.o.

december 3-án délután 12 óra 45 perckor véget ért”, „Bush és Gorbacsov fogadalmat tesz a világnak: partnerek a békében” - így ünnepelte a világsajtó a máltai tanácskozást.²⁴

Amellett, hogy a romániai forradalom kétségtelenül nagy részben alulról szerveződő, meg kell említenünk egy másik nézőpontot is, ami szerint a népi törekvés összekapcsolódott egy puccskísérlettel, melyet nevezhetnénk „palotaforradalomnak” is. Ezen kombinációnak köszönhető, hogy a politikai átmenet után a régi nomenklatura jelentős mértékben uralta a kialakuló új intézményeket.²⁵ A román példa a gyakorlatban is megjeleníti az elitkutatásban ismert elitreprodukciós megközelítést. Az elmélet szerint a szocialista rendszer összeomlását követő rendszerváltás ténylegesen nem változtat az uralkodó politikai elit összetételén: „a nomenklatura-elit a korábbi pozícióiban marad, illetve az újonnan kialakult pozíciókba transzformálja hatalmát.”²⁶ Azonban árnyalniuk kell a képet. Románia esetében érvényes a huntingtoni tipológia is, mely szerint a „transition” folyamatban a régi elit nagyrészt pozícióiban marad, ám az új elittel kiegészül, tehát beengedi a feltörekvőket. Ion Iliescu és a Nemzeti Megmentési Front vezetősége felismerte a bukott rendszer elitjének több szempontból is megalapozott hatalmát. Azt a hatalmas politikai és gazdasági befolyást, mely végül a helyükön tartotta az eliteket, a fontosabb állami hivatalok személyzetét, ezzel elkerülve a destabilizációt. Ám fel kell hívni a figyelmet egy fontos különbségre. Ott, ahol a magyar lakosság száma elhanyagolható volt, a „bukott rendszer második vonalából előkerülő káderek” (hadsereg, pártadminisztráció) sikeres hatalomátvételt követően akadálymentesen stabilizálták a politikai átmenet folyamatát. Azokon a területeken azonban, ahol jelentős számú magyar élt, feloldhatatlan ellentmondással találkozunk. Ennek lényege, hogy a kádercsere, magyarok által erőszakos románosításnak tekintett folyamatok eredményeként pozíciókba juttatott éltek sorsa, vagy a decemberi események felelőseinek elszámoltatása mind-mind olyan kérdések, melyek a helyi románság és a magyarság szembenállását eredményezték. Magyar részről alapvető igény volt a régi éltek eltávolítása és elszámoltatása. Román szemszögből viszont ezek, a hatalmi szervek és az államiság helyi képviselői ellen irányuló követelések az állami szuverenitás megsértését jelentették.²⁷

²⁴ Máltán ért véget a jaltai világrend. Forrás: http://www.multkor.hu/20091202_maltan_ert_veget_a_jaltai_vilagrend (Hozzáférés: 2009. december 2.)

²⁵ Szénási Éva: *Európaizált Balkán - balkanizált Európa? A közép-kelet-európai rendszerváltás tipológiája a frankofon politológiai irodalomban.* 3.o. Forrás: <http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/folyoiratok/tiszataj/95-11/szenasi.pdf> (Hozzáférés: 2013. október 6.)

²⁶ Körösenyi András – Tóth Csaba – Török Gábor: *A magyar politikai rendszer.* Budapest: Osiris Kiadó, 2003, 92.o.

²⁷ Salat Levente: *Marosvásárhelyi események – történeti rekonstrukció és elméleti elemzés.* 2.-3.o. Forrás: http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/2013_2_002Salat%20Levente.pdf (Hozzáférés: 2013. október 23.)

A főtitkár halálával véget ért a diktatúra. Az új központi irányító szerv a Nemzeti Megmentési Front lett, mely egyik első közleményében²⁸ kifejti, hogy „a győzelem (..) az összes nemzetiségű néptömegek”²⁹-nek köszönhető, utalva a jelentős arányú magyar jelenlétre is. Új fejezetet hirdet Romániában, melynek kardinális eleme a szabad választások megszervezése. A nemzeti kisebbségek „szabadságjogainak tiszteletben tartása és a románokkal való teljes jogegyenlősége”³⁰ is helyet kap a dokumentumban.

Románia tehát a demokrácia kiépítésének útjára lépett. A kezdeti lépések közé tarozott a pártalapítás szabályainak lefektetése: hisz demokratikusan versengő pártok nélkül nem működhet a modern demokratikus államberendezkedés. Így Romániában is megszülettek a politikai pártok és társadalmi szervezetek bejegyzésének és működésének kritériumai. Újjáéledtek a történeti pártok (Romániai Szociáldemokrata Párt, Keresztény és Demokratikus Nemzeti Parasztpárt, Nemzeti Liberális Párt), melyek a szovjet fennhatóság előtt is működtek. A téma szempontjából azonban a legfontosabb a Romániai Magyar Demokrata Szövetség megalakulása.

Mielőtt azonban egyesével rátérnék a romániai magyarság pártjainak megalakulására és körülményeire, tipológiai kiindulópontként le kell szögezni, hogy a dolgozatban tárgyalt három párt, – a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ), a Magyar Polgári Párt (MPP) és az Erdélyi Magyar Néppárt (EMNP) is – etnikai pártok, melyek ugyanazon szavazóbázisra támaszkodva versenyeznek egymással. Alapvető jellemzőjük az etnicitás. A lényegük nem abban rejlik, hogy minden esetben egy etnikumot hivatottak képviselni, hanem hogy soha nem törekednek minden etnikai csoport reprezentálására. Jó példa lehet a magyarságot követő legnagyobb főt számláló roma kisebbség, mely ugyan a teljes lakosság 3,25%-a, a romániai magyarság pártjai nem törekednek ezen etnikum tagjainak megszólítására.³¹

„A romániai magyarság politikai önmeghatározási kísérlete 1989-ből”: a Romániai Magyar Demokrata Szövetség megalakulása

1989. december 25-e a romániai magyar politikatörténet egyik legfontosabb dátuma. Ekkor születik meg ugyanis az a párt, amely közel tizenöt esztendeig jelentősebb versenytárs nélkül képviseli azt a több mint egymillió fős magyar kisebbséget, mely heterogenitásának köszönhetően megannyi preferenciát és érdeket hordozott és jelenleg is hordoz magában.

²⁸ A dokumentum A Nemzetmentő Front Tanácsának közleménye az országhoz címet viseli.

²⁹ Romániai Magyar Szó, 1989. december 24. 1.o.

³⁰ U.o.

³¹ Bakk Miklós – Székely István Gergő – Toró Tibor: *Az erdélyi magyarság pártjai – kisebbségi képviselet, pluralizmus, intézmények és stratégiák*. Kézirat. 4.o.

Az egységes érdekvédelmi szervezetként létrejövő, Domokos Géza³² vezette RMDSZ „alapokmányának” a Romániai Magyar Demokrata Szövetség Ideiglenes Intéző Bizottságának Kiáltványát (röviden: Kiáltvány) kell tekintenünk. Az önmeghatározás szerint a Szövetség a romániai magyarság „nemzetiségi közképviselői és érdekvédelmi szervezete.”³³ Az egyik fontos eleme a Kiáltványnak, hogy a párt kijelenti, hogy a Nemzeti Megmentési Front programját teljes mértékben elfogadja, hiszen az törvényes és legitim, valamint felszólítja - nemzetiségi hovatartozásra való tekintet nélkül – a lakosságot, hogy támogassa a Frontot, mert ez az egyetlen módja az újonnan kivívott demokrácia stabilizálásának. Amellett, hogy a Szövetség célja a magyar kisebbség jogainak védelme, és intézményesített érvényre juttatása, *„ugyanakkor hangsúlyozza, hogy jogaink érvényesítését a szabad demokratikus Románia területi épségének és szuverenitásának tiszteletben tartásával kívánja elérni”*³⁴. A Szövetség az anyanyelvű oktatást, parlamenti nemzetiségi képviselőt, magyar nyelven is elérhető adminisztrációt és a nemzetiségi jogok alkotmányos garanciáit szeretné kivívni. Az Ideiglenes Intéző Bizottság 1990. január második közleményében beszámol arról, hogy Domokos Géza tájékoztatta Ion Iliescut az új formáció megalakulásáról, aki örömet fejezte ki és azt, hogy az NMF kiáll az intézményesített kisebbségi jogok mellett. Domokos tudatta, hogy Horn Gyula külügyminiszter üdvözölte az RMDSZ megalakulását és megegyezésre jutottak a kolozsvári és debreceni konzulátusokat újra megnyitásáról.³⁵ Amint látjuk, a Szövetség már megalakulásakor is fontosnak tartotta az anyaországgal való kapcsolattartást. A kilencvenes évek óta megfigyelhetjük, hogy retorikájában folyamatosan utal a Markó Béla által meghirdetett „egyenlő közelségtartás” elvére, melynek lényege, hogy az RMDSZ nem kíván bekapcsolódni a magyarországi pártharcokba. Számára a minden politikai oldallal való jó viszony kialakítása a cél. Erre utalt Borbély László politikai alelnök is 2013 júniusában³⁶ – reagálva azokra a vádakra, melyek szerint pártja egyértelmű közeledést

³² Az 1928-ban született, brassói származású erdélyi magyar író, műfordító, politikus, az RMDSZ alapítója és első elnöke. Meghatározó szerepet játszott a szervezet országos intézményeinek kiépítésében, a román politikai pártokkal folytatott párbeszéd elindításában, az RMDSZ külföldi megismertetésében, a romániai magyar közösség parlamenti politikájának kialakításában. 1993-tól kezdve a közélettől visszavonultan élt. 1998-ban megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjét.

³³ A Romániai Magyar Demokrata Szövetség Ideiglenes Intéző Bizottságának kiáltványa. Forrás: <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&lapid=1&cikk=m950105.html> (Hozzáférés: 2014. január 30.)

³⁴ A Romániai Magyar Demokrata Szövetség Ideiglenes Intéző Bizottságának kiáltványa. Forrás: <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&lapid=1&cikk=m950105.html> (Hozzáférés: 2014. január 30.)

³⁵ Udvardy Frigyes: *A romániai magyar kisebbség kronológiája (1990-2006)*. Forrás: <http://udvardy.adatbank.transindex.ro/> (Hozzáférés: 2013. december 5.)

³⁶ A Magyar Szocialista Párt 2013 januárjában, Kolozsvárott tartotta kihelyezett ülését, ahol elfogadták a párt új nemzetpolitikai programját. Az ülés helyszíne szimbolikus, mivel a szocialisták eddig még soha nem tartottak kihelyezett elnökségi ülést az „elcsatolt országrészek” egyikén sem.

tanúsít a magyarországi baloldali erők felé. Ezt szimbolizálhatja a stratégiai együttműködési megállapodás, mely a szocialista párthoz közeli Táncsics Mihály Alapítvány és a Kós Károly Akadémia Alapítvány között született. Az RMDSZ és a „kis pártok” viszonyát az anyaországi politikai elittel a későbbiekben részletesebben elemzem.

Érdemes kitérni a szervezet elnevezésére is, mely *„eleve balszerencsésnek mondható a magyar történelmi önkép, a magyar öntudat s nemzeti érdekképviselő szempontjából.”*³⁷

A problematika az erdélyi-romániai megnevezésekben keresendő. Szöcs Géza³⁸ 1994-ben így fogalmazott: *„Csángók. Hányszor hivatkoztak rájuk álnokul, mikor arról folyt a vita: erdélyi magyarságra vagy romániai magyarságra kell hivatkoznunk. Mintha egy hetven éves Romániához tartozás és néhány száz Bukarestben élő magyar funkcionárius többet nyomhatna a mérlegen, mint egy ezer év alatt kialakult erdélyiségtudat.”*³⁹

Az elnevezés mellett heves vitát váltott ki a párt székhelyének kérdése. A nézetletérés a szövetség 1990 áprilisában, Nagyváradon tartott első kongresszusán csúcsosodott ki. A véleményezők egy csoportja Kolozsvárt, egy másik Bukarestet javasolta. Balogh László szerint kompromisszumos megoldás született: az Elnökséget Bukarestben, a Főtitkárságot pedig Kolozsvárott állították fel.⁴⁰ Ráduly Róbert, Csíkszereda egykori polgármestere az ezredfordulón így nyilatkozik: *„érdekes módon az erdélyi magyar közösség politikai érdekképviselőt Bukarestben, a hagyományos keresztény értékrenden alapuló erdélyi szellemiség hatásától távol alakították meg.”*⁴¹ Ezt egyébként abban a kontextusban jelentette ki, ahol az RMDSZ-t az egykori Román Kommunista Párt „etnikai alapon szerveződött hasonmásának” nevezi, alátámasztva a székhelyválasztás problematikusságával.

A nagyváradai kongresszus azonban nem csak e tekintetben fontos. Mindenekelőtt elfogadták a szövetség alapszabályzatát. Domokos Géza elnöki beszámolójában ismét állást foglalt Románia területi egysége mellett: *„szülőföldünk, Erdély, a román állam része: hovatarozását előbb a trianoni, majd a párizsi békeszerződés szentesítette.”*⁴² Továbbá a trianoni döntésre reagáló revizionista törekvéseket a második világháborút kirobbantó okként definiálja. Domokos szerint a bécsi döntés - „Erdély erőszakos

³⁷ Borbély Zsolt Attila: *A rendszerváltás utáni erdélyi magyar politika története*. 2.o. Forrás: http://www.hunsor.se/bzsatudositasai/bzsa_rvutaniierdelyimapolitika.pdf (Hozzáférés: 2013. március 24.)

³⁸ Az RMDSZ korai szakaszában Domokos Géza párton belüli legnagyobb ellenfele. Évtizedekkel később, 2010-től az Orbán-kormány Nemzeti Erőforrás Minisztériumának kultúráért felelős államtitkára, majd a miniszterelnök kulturális főtanácsadója.

³⁹ Korunk, 1994/3, 41. o.

⁴⁰ Balogh László: *Románia története*, Budapest: AULA, 2001. 380.o.

⁴¹ Ráduly Róbert: *A politikai önrendelkezésünk alapjairól, avagy a belső választásoktól az erdélyi magyar önkormányzatig*, Forrás: Magyar Kisebbség, 2000/1

⁴² Domokos Géza elnöki beszámolója. In: A Romániai Magyar Demokrata Szövetség I. kongresszusa c. kötet, 1990, Kiadja: az RMDSZ Bihar megyei szervezete, szerk.: Varga Gábor 18.o.

kettéosztása” - nem megoldás a kisebbségi problémákra. Beszédét az „Otthont a hazában! Egységben a jövő!” jelmonddal zárta.⁴³ A kongresszust és a párt megalakulását számos szervezet, prominens személyiség (köztük Tabajdi Csaba, a Magyar Köztársaság Minisztertanácsának miniszterhelyettese) üdvözölte. Zolcsák István, az Erdélyi Világszövetség üzenetében így fogalmaz: „Erdély közös és szabad hazája kell legyen a románoknak, a magyaroknak, németeknek, cigányoknak, szerbeknek, zsidóknak, ukránoknak és a többi ott élő nemzetiségnek.”⁴⁴

Már az első kongresszus alkalmával kikristályosodott az RMDSZ-en belül tapasztalható éles ellentét: „a nagyváradi kongresszuson (...) egymásnak feszült „az RMDSZ két szárnya», amely akkor a múlt és a jövő ütközésének tünt.”⁴⁵

A múlt alatt Domokos Géza, egykori kommunista párttagot értjük, aki ideiglenes elnöki tisztséget töltött be a kongresszus előtt az RMDSZ élén, a jövő alakja pedig Szőcs Gézára utal mint a „radikálisok»” prominense, a Securitate által meghurcolt ellenzéki⁴⁶. Megjelent a „reformkommunista Nemzeti Megmentési Fronton belüli kijárási stratégiával szemben az emberi jogi alapú, nemzetközi jogokat, demokratikus alapelveket számon kérő irányultság.” Az utóbbit képviselte Szőcs Géza a Magyar Ifjúsági Szervezetek Szövetségének támogatásával.⁴⁷ Végül ismét kompromisszumra jutottak: Domokos megőrizhette elnöki tisztségét, a főtitkári posztot pedig Szőcs Géza kapta. Az Elnökség tagjai között találjuk a párt későbbi elnökét, Markó Bélát, és többek között a később megalakult Erdélyi Magyar Néppárt elnökét, Toró T. Tibort is.⁴⁸

A párt életének első három évét szokás „Domokos-korszak”-nak nevezni. Ebben az időszakban számos homogén vonást találunk: a főváros-centrikusság, a konfrontáció kerülése, valamint a román politika elfogadtatása a Nyugat irányában. Ez utóbbi ellen azonban Szőcs Géza és az autonóm magyar erők konzisztensen harcoltak.⁴⁹ Az akkori erdélyi közélet egyik jelentős alakja, Katona Ádám párhuzatom von Ion Iliescu és Domokos Géza politikai pályájának íve között. „Mivel abban az időben Iliescut is kinevezték az ország élére, így került az RMDSZ vezetői posztjára Domokos Géza is. Őt

⁴³ U.o. 19-24.o.

⁴⁴ *Az Erdélyi Világszövetség üzenete.* In: A Romániai Magyar Demokrata Szövetség I. kongresszusa c. kötet, 1990, Kiadja: az RMDSZ Bihar megyei szervezete, szerk.: Varga Gábor 161.o.

⁴⁵ Borbély Zsolt Attila: *A rendszerváltás utáni erdélyi magyar politika története.* 9.o. Forrás: http://www.hunsor.se/bzsatudositasai/bzsa_rvutaniierdelyimapolitika.pdf (Hozzáférés: 2013. március 24.)

⁴⁶ U.o.

⁴⁷ Bárdi Nándor: *A romániai magyar kisebbség helyzetének változásai, társadalmi, kulturális önszerveződésének eredményei.* In: Kisebbségi magyar közösségek a XX. században, szerk.: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László. Budapest: Gondolat Kiadó - MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008, 330.o

⁴⁸ Borbély Zsolt Attila: *A rendszerváltás utáni erdélyi magyar politika története.* 9.o. Forrás: http://www.hunsor.se/bzsatudositasai/bzsa_rvutaniierdelyimapolitika.pdf (Hozzáférés: 2013. március 24.)

⁴⁹ U.o. 5.o.

Iliescu tette oda. Több évtizedes ifjúkori kebelbarátság fűzte őket össze: együtt jártak Moszkvában pártfőiskolára.”⁵⁰

Konklúzióként megállapítható, hogy az RMDSZ megalakulásakor hármas szerepet töltött be: politikai érdekképviselő; a hiányzó civil társadalom helyettesítése; identitásbiztosító feladatok ellátása. A Szövetség így kettős dimenzióban létezett, ahol élesen elkülönült a mozgalmi-civil és a politikai szerepkör. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a demokratizálódás kezdeti időszakában járunk, ahol az RMDSZ-hez hasonló integráló erejű szervezet nem létezett. A Szövetség megalakulásával egy időben létrejöttek ugyan más szerveződések⁵¹ is, ám a párt ezekkel sikeres partneri együttműködéseket kötött, ezzel segítve az esetleges integrációjukat a mozgalomba. Tehát a romániai magyarság számára a Romániai Magyar Demokrata Szövetség volt az egyetlen alternatíva, melynek legitimációs alapját egyfajta „hallgatólagos elfogadás” képezte. Ugyanakkor tény, hogy az RMDSZ már megalakulásakor magában hordozta a pluralizmus alapját képező törésvonalakat.⁵² Arra a kérdésre, hogy miért sikerült a Szövetségnek a vele párhuzamos kezdeményezéseket felszámolnia, és így a romániai magyarságot monopolhelyzetben, egyedül reprezentálnia, az 1989 utáni romániai magyar intézményesedési folyamat jelensége, a rendszerjelleg ad választ, tehát az a törekvés, hogy „a romániai magyar társadalom vélt vagy valós fizikai, szociális és mentális terének minden szférája legyen lefedve intézményekkel.” A nemzetiségi társadalom igénye ez a fajta „globális lefedés”, melyet az értelmiséggel szemben állított. Ennek egyik megvalósulása maga az RMDSZ is, mely országos hatósugarú intézményként létrejöttével és tevékenységével sikeren kiiktatta a versenyhelyzetet.⁵³

A mindenkori választási rendszer alakulása: az alternatív küszöb, mint sajátos román szisztéma

A kilencvenes években megtörténik az RMDSZ konszolidációja, kiépülnek a területi intézményei. A Szövetség „nagykorúvá válásával” párhuzamosan (marosvásárhelyi, brassói, kolozsvári kongresszusok) nekivágott az immáron demokratikus alapokon működő Romániában a választásoknak. Ahhoz, hogy egy kisebbség a döntéshozó szervek

⁵⁰ *Merre tart az RMDSZ?* Hajdú Demeter Dénes interjúja Katona Ádámmal, Magyar Fórum, 1997. január 2.

⁵¹ Ilyen volt Magyar Ifjúsági Szervezetek Szövetsége (MISZSZ) az RMDSZ helyi szervezeteivel egy időben megalakuló ifjúsági szervezetek tömörüléseként jött létre Sepsiszentgyörgyön 1990. február 18-án, 21 szervezet részvételével. Első kongresszusára Marosvásárhelyen kerül sor; ezen 30 szervezet képviseltetett magát.

⁵² Bakk Miklós – Székely István Gergő – Toró Tibor: *Az erdélyi magyarság pártjai - kisebbségi képviselet, pluralizmus, intézmények és stratégiák.* Kézirat. 23-24.o.

⁵³ Bíró A. Zoltán: *Intézményesedési folyamatok a romániai magyar társadalomban 1989-1995 között.* 8-9.o. Forrás: http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf249.pdf (Hozzáférés: 2014. január 30.)

legfelsőbb szintjén, a kétkamarás román parlamentben képviseltethesse magát, a mindenkori választási törvény ad lehetőséget. Röviden foglaljuk össze az elmúlt lassan huszonöt év szabályozását. Az első szabad választások parlamenti küszöb nélkül, a pártlistás arányosság jegyében zajlottak. 1992 és 1996-ban 3%-ot határoztak meg a pártok és pártszövetségek számára. Ez az arány 2000-re 5%-ra módosult a pártok esetében. A 2004-es országgyűlési választásokat a pártszövetségek bejutási feltételeinek megváltoztatása jellemezte: 5% + 3% a második szövetségesnek, 5% + 3% + 1% a harmadiknak és így tovább, maximum 10%-ig. A 2008/35-ös törvény 47. és 48. cikkelye szabályozza a bejutás feltételeit és a mandátumok eloszlását. Ekkor találkozunk a máig érvényes alternatív küszöb fogalmával.⁵⁴ Az egyéni választókerületeket előíró törvény minden pártra, a választáson induló kisebbségi szervezetre és választási koalícióra érvényes. Ám független jelöltekre nem, mert azok csak akkor juthatnak mandátumhoz, ha abszolút többséget érnek az egyéni választókerületükben. A 47. cikkely második paragrafusa így fogalmaz az alternatív küszöb intézményéről: „amennyiben egy párt, politikai vagy választási szövetség, illetve kisebbségi szervezet egyéni jelöltjei egy időben az első helyen végeznek hat képviselőházi és három szenátori körzetben, megadatik számára a mandátumszerzés lehetősége akkor is, ha a párt nem éri el az 5%-ot. (..) Amennyiben eléri, az alternatív küszöb mind a szenátusba, mind a képviselőházba való bejutást engedélyezi.”⁵⁵ A Szövetség tehát ezen szabályozás mentén mérkőzött meg a parlamenti választásokon 1990-től kezdve.

A pluralizálódás gyökerei a Romániai Magyar Demokrata Szövetségben belül

Ha az okokat keressük, melyek a romániai magyar pártrendszer pluralizálódásához vezetnek, mindenképpen korábbra kell visszatekintenünk, mint a „kis pártok” bejegyzésének időszaka. Az RMDSZ hegemoniájának megszűnéséhez a párton belüli, feszítő ellentétek is nagyban hozzájárultak. Egyrészt ezek a belső pluralizmus felszámolásából is következő ellentétek és viszonyrendszerek képezik az alapját a kisebbségi magyar pártrendszer átalakulásának. Az kétségtelen, hogy az RMDSZ „mint a romániai magyarság politikai önmeghatározási kísérlete 1989 után”⁵⁶ a pluralizálódás megindulásával kudarcba fulladt.

⁵⁴ Zsigmond Csilla: *Pártrendszerről, politikai kommunikációról a 2012-es romániai parlamenti választások kapcsán.* 5-6.o. Forrás: <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2013/ProMino-1302-05-Zsigmond.pdf> (Hozzáférés: 2014. január 11.)

⁵⁵ 2012-es parlamenti választások az alternatív küszöb kérdése. Forrás: http://www.mensura.ro/iras/2012-es_parlamenti_valasztasok_az_alternativ_kuszob_kerdese (Hozzáférés: 2014. január 11.)

⁵⁶ Bakk Miklós: *Az RMDSZ mint a romániai magyarság politikai önmeghatározási kísérlete 1989 után.* Forrás: <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/1996/ProMino96-3-04-Bakk.pdf> (Hozzáférés: 2013. október 11.)

A jelenlegi romániai magyar pártrendszer kialakulását több korszakra bonthatjuk. A politikai átmenet időszakától 1996-ig – az RMDSZ első kormányzati szerepléséig – zajlik a Szövetség intézményesülése. A második periódus az 1996-2004-2008-as kormányzati szerepvállalásokat öleli fel, amikor is a Szövetség integrálódik a román politikai mezőbe. Egyes nézőpontok szerint ez a folyamat jelenleg is tart. Emellett ekkor kezdődik a párt fragmentálódása és a kiválások is. Az igazi fordulópontot 2003 jelenti, amikor elkezdődik a romániai magyar politika pluralizálódása. Megalakul az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács (EMNT), a Magyar Polgári Szövetség (MPSZ) és a Székely Nemzeti Tanács (SZNT). Ezt az időszakot a 2007-ben megtartott EP-választás zárja le azzal az RMDSZ számára fenyegető ténnyel, hogy a vele szembeni alternatíva is értékes mandátumokhoz tudott jutni. A pártrendszer kiteljesedését a két, jelenleg is a szavazatokért küzdő párt, a Magyar Polgári Párt (2008) és az Erdélyi Magyar Néppárt (2011) bejegyzése jelzik.⁵⁷

Ha a változások okait keressük, mindenképpen számolnunk kell az romániai magyar politikatörténet egyik fontos fogalmával, az RMDSZ-en belüli pluralizmus paradigmájának gondolat- és közösség-meghatározó erejével. Az RMDSZ célja a kezdetektől fogva az, hogy a Romániában élő magyarságot teljes egészében képviselje. Azonban ez magában foglalja a kérdést, hogy egy több mint egy milliós kisebbség politikai érdekeit sikeresen tudja-e egyetlen párt képviselni, hiszen mint már utaltam rá, ez a közösség koránt sem homogén. Az RMDSZ tehát sokkal szélesebb szerepkört kívánt felvállalni, mint amelyet egy párt esetében szokás. Emellett számos civil- és ifjúsági szervezet, mozgalom is működött a Szövetségen belül.⁵⁸ Markó Béla, a párt korábbi elnöke így nyilatkozott az önmeghatározásról: *„Én azt gondolom, hogy [az RMDSZ] hagyományos értelemben véve nem párt. Sokkal kevésbé szerveződött hierarchikusan, mint ahogy a pártok szerveződnek és működnek. (..) Mindvégig úgy is működött, mint területi szervezetek szövetsége. (..) Ideológiai értelemben semmiképpen sem párt. Nem ideológiai szervezet (..) igaz (..) jobbközép szervezetként tagjai vagyunk (..) az Európai Néppártnak.”* Kelemen Hunor, jelenlegi szövetségi elnök is hangsúlyozza 2012-ben, hogy *„a párt definíciót nem lehet az RMDSZ-re ráhúzni. Nem csak azért mert nem pártként jegyezték be, hanem mert ideológiailag is az RMDSZ-en belül többféle áramlat van, működésében sem pártszerű.”*⁵⁹

⁵⁷ Bakk Miklós – Székely István Gergő – Toró Tibor: *Az erdélyi magyarság pártjai - kisebbségi képviselet, pluralizmus, intézmények és stratégiák*. Kézirat. 22-23.o.

⁵⁸ Borbély Zsolt Attila: *Pluralizmus és/vagy egység. A Magyar Polgári Párt bejegyzésének előzményei és következményei*. 1.o. Forrás: <http://www.hunsor.se/bzsatudositasai/pluralizmusevegység080215.pdf> (Hozzáférés: 2014. január 8.)

⁵⁹ Kiss Tamás – Barna Gergő – Székely István Gergő: *A társadalomépítéstől a klientúra-építésig. Az RMDSZ és a magyar választók közötti kapcsolódás átalakulása* 8.o. Forrás:

Ám a Szövetségre egyre inkább jellemző lett az elnök-centrikusság és a klientúra-építés, mely a Markó korszak sajátja volt (1993-2011) és ezzel egy időben a belső törésvonalak jelentősége is fokozatosan csökkent. Ugyan a marosvásárhelyi kongresszus (1991) alapszabályzatának lehetőségeivel élve megalakultak a platformok (például az Erdélyi Magyar Kezdeményezés, Szabadelvű Kör), mégis szembekerült a magyar egység és a pluralizmus elve. Gondoljunk itt Sütő András⁶⁰ és Cs. Gyimesi Éva⁶¹ szembenállására „*egy olyan kérdésben, amely történetesen össze is köthette volna őket*”. Cs. Gyimesi a pluralizmus intézményesítését tartotta mindennél előbbre valónak, Sütő ezzel szemben a nemzeti egységet. Pedig ez a két cél nemhogy ellentétes, de sokkal inkább egymás komplementerei: „*a nemzeti egység megőrzésének lett volna hosszú távú garanciája a tényleges belső pluralizmus.*”⁶²

Az RMDSZ-en belüli „oligarchizálódási folyamat” egyik kicsúcsosodása Kincses Előd⁶³, egykori Maros megyei RMDSZ-elnök félreállítása. Az 1999-ben megrendezett Kongresszuson indult az elnöki posztért, Markó Béla ellenfeleként. A kongresszusi képviselők közel 40%-a támogatta, majd a szövetségi elnök visszavonta Kincses jogköreit. További mozzanata a Magyar Ifjúsági Tanács (MIT) kivonulása. Ennek oka, hogy az RMDSZ-t számtalanszor kritizáló MIT-frakció⁶⁴ új tagokat kívánt delegálni az SZKT-ba⁶⁵. Ezzel párhuzamosan pedig visszahívták volna a korábbi, RMDSZ vezetőséggel jó kapcsolatban lévő képviselőket. Az SZKT nem fogadta el a MIT akaratát alapszabály-

http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/2013_2_001Kiss-Barna-Szekely.pdf (Hozzáférés: 2014. január 8.)

⁶⁰ 1927-ben született Herder- és Kossuth-díjas erdélyi magyar író. Az 1990-ben zajló „fekete március”, a marosvásárhelyi pogrom áldozata. 1990. február tizedikén az ő felhívására körülbelül 100 000 magyar vonult némán, táblák és transzparenszek nélkül demonstrálni Marosvásárhely központján át a magyar nyelvű oktatás kivívásáért. Válaszul a Vatra Românească sovinszta román szervezet a román kormányerők támogatásával szervezeten környékbeli románokat szállított Marosvásárhelyre, akik feldúlták a város központját, majd rátámadtak a mindaddig békésen tiltakozó magyarokra. A Magyar Köztársasági Érdemrend nagykeresztjével jutalmazták életpályáját.

⁶¹ 1945-ben született erdélyi magyar nyelvész, irodalomtörténész, a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Irodalomtudományi Tanszékének volt tanszékvezetője, Pulitzer-díjas publicista. 1994-ben az RMDSZ országos magyar oktatási ügyekért felelős alelnöke.

⁶² Borbély Zsolt Attila: *Pluralizmus és/vagy egység. A Magyar Polgári Párt bejegyzésének előzményei és következményei.* 1-2.o. Forrás: <http://www.hunsor.se/bzsatudositasai/pluralizmusevegység080215.pdf> (Hozzáférés: 2014. január 8.)

⁶³ Romániai magyar jogász, közíró. 1990-ben a Nemzeti Megmentési Front és a Nemzeti Egység Ideiglenes Tanácsának Maros megyei alelnöke lett. A „marosvásárhelyi események” fontos szereplője, előbb az összecsapások elfojtásáért küzdött, majd felszólította a magyar lakosságot, hogy védjék meg magukat. 1991 decemberétől 1992 augusztusáig a Magyarok Világszövetségének főtitkára.

⁶⁴ Magyar Ifjúsági Tanács a romániai, országos ifjúsági szervezeteket tömörítő ernyőszervezet.

⁶⁵ A Romániai Magyar Demokrata Szövetségen belüli Szövetségi Képviselők Tanácsa.

ellenességre hivatkozva. Válaszlépésként pedig a MIT kivonult az ülésekről, és a Magyar Ifjúsági Értekezlettel (MIÉRT) vette fel a kapcsolatot.⁶⁶

A 2003-as év sem telt botránymentesen az RMDSZ életében. A „szatmári-szakítás” és annak következményei vezettek el az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács (EMNT) megalakításának szándékáig, melynek égisze alatt később megalakul az Erdélyi Magyar Néppárt (EMN). A botrány a 2003-as kongresszus megrendezésével kapcsolatos: az SZKT 2002-ben határozott a kongresszus megtartásáról. Az akkor még tiszteletbeli elnök, Tőkés László úgy vélte, hogy az SZKT az akkori működési formájában nem hívhatja össze a tervezett kongresszust. Tőkés igazát a román igazságszolgáltatáson keresztül próbálta bebizonyítani. Természetesen óriási felháborodást váltott ki, hogy a tiszteletbeli elnök nem a párt feljebbviteli fórumaihoz fordult. Végül 2003 februárjában, a szatmárnémeti kongresszuson megszüntették a tiszteletbeli elnöki státuszt. Ez a döntés egyértelműen Tőkés eltávolítását célozta. Erre válaszként ismét egy kivonulás következett: a Reform Tömörülés és néhány belső ellenzéki a történeteken felbuzdulva szándéknyilatkozatot fogalmaznak meg. Az elképzelés szerint *„az EMNT-nek olyan jogi személyiséggel nem rendelkező testületként kell megalakulnia, amely magába tömöríti az Erdélyben működő politikai, civil, kulturális és egyházi szervezeteket, egyben egyeztető fórumként is szolgálva ezek számára.”*⁶⁷ Végül 2003. december 13-án létrejön az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács, melynek elnöke Tőkés László. A Tanács tagjai között vannak a későbbi Székely Nemzeti Tanács prominensei.

Pártalapítások a pluralizálódó romániai magyar pártrendszerben

A két, újonnan megalakult, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet a kezdeti időszakban marginalizált helyzetben működik. Az EMNT-t tekintve amellet, hogy mozgástere a román politikai mezőben beszűkült, a magyar vezetés sem tekintette számottevő tényezőnek a kisebbségi magyar politika ügyében.⁶⁸

2003 második fele azonban újabb fordulatot hozott. Szász Jenő, Székelyudvarhely akkori polgármestere és az általa vezetett Udvarhelyi Polgári Egyesülethez (UPE) köthetően megalakul a Magyar Polgári Szövetség (MPSZ), melynek célja, hogy az RMDSZ-szel szemben valamennyi romániai magyarnak alternatívát nyújtson a jövőbeni választásokon. A központi hatalom antidemokratikus intézkedése formai okokra hivatkozva elutasította az MPSZ szándékát, hogy egységes szervezetként indulhasson a választáson. Így a jelöltek

⁶⁶ Bakk Miklós – Székely István Gergő – Toró Tibor: *Az erdélyi magyarság pártjai - kisebbségi képviselet, pluralizmus, intézmények és stratégiák*. Kézirat. 32-33.o.

⁶⁷ U.o.36.o.

⁶⁸ U.o.

bizonyos területeken (Bihar, Szatmár, Kovászna megye) függetlenként indultak, máshol pedig kénytelenek voltak egyéb pártok listáin megmérkőzni. Végül a Magyar Polgári Párt 2008. március 14-én került bejegyzésre.⁶⁹

A politikai pluralizmus második fontos lépése az MPP bejegyzése után az Erdélyi Magyar Néppárt megalakítása (2011. szeptember 15.). Előzményként meg kell jegyeznünk, hogy az EMNT kísérlete, amely szerint „egyféle Erdélyi Magyar Parlamentként integrálni képes a nemzeti tábor összes politikai és civil szervezetét” kudarcba fulladt. Hiszen ez azt is feltételezné, hogy az RMDSZ is részt vesz ebben. Ám ez nem így történt. Így a Tanács kénytelen volt a pártszerű működést választani. Igaz, még 2008-ban felvállalta a közvetítő szerepet az RMDSZ és az MPP között, ez a fajta „pártok-felettség” nem volt képes az integrációra. Ezt az EMNT maga is elismerte azáltal, hogy az RMDSZ-szel közösen létrehozta az „összmagyar ügyekben konzultációs fórumot”, az EMEF-et.⁷⁰

Ahhoz, hogy megalakuljon ez az újabb politikai erő, elengedhetetlen volt a FIDESZ 2010-es győzelme a magyarországi választásokon. Stratégiai partnerének ugyanis a kormánypárt az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanácsot választja, ezzel nyíltan szembe kerülve az RMDSZ-szel. Habár az EMNP az EMNT-ből kiváló erőkből jött létre, a Tanács működése nem szűnt meg. Míg a Néppárt pártpolitikai tényezőként kívánt tevékenykedni, a Tanács megmaradt mozgalmi szerepkörében.⁷¹

Tőkés László szerepe a formálódó kisebbségi pártrendszerben: egy újabb dilemma küszöbén

Az események alakulásából világosan látszik, hogy az elsődleges gyökere a romániai magyar pártrendszer pluralizálódásának maga a Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a benne zajló folyamatok. Hatalomtechnikai okból világos, hogy miért volt szükség egy ekkora pártszervezet esetében a hierarchikus, felülről irányított stratégiára, ám ez számos konfliktust szült. Legyen az ideológiai, személyi vagy generációs szembenállás. Egy jó példa az ideológiai ellentétre, amely egyébként generációs törésvonallal is kiegészül a korábbiakban már említett Szöcs Géza és Domokos Géza ellentéte.⁷² Máig talán a leghevesebb vitát kiváltó erdélyi magyar politikus Tőkés László. Az RMDSZ-en belüli

⁶⁹ U.o.40-41.o.

⁷⁰ Székely István Gergő: *Az Erdélyi Magyar Néppárt és az erdélyi magyar pártrendszer jövője. Hozzászólás Toró T. Tibor és Toró Tibor vitaindítójához.* 16-17.o. Forrás: <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/008Forum.Szekely.pdf> (Hozzáférés: 2014. január 10.)

⁷¹ Bakk Miklós – Székely István Gergő – Toró Tibor: *Az erdélyi magyarság pártjai - kisebbségi képviselet, pluralizmus, intézmények és stratégiák.* Kézirat. 44-45.o.

⁷² U.o. 24.o.

autonomista szárny legmarkánsabb képviselője számtalanszor konfrontálódott a pártelittel. Ilyen volt a Szövetség 1996-os kormányba lépésének kérdése, de utalhatnék a 2003-as „szatmári szakításra” is. 2000-ben egyenesen arra kérte a romániai magyarságot, hogy ne szavazzanak az RMDSZ-re. A ’89-es forradalom főszereplője szerint „akkor bukott meg a diktatúra, amikor a megfélemlített egyének közösséggé szerveződtek” - utalva ezzel Temesvár szellemére. „Ez az az erkölcsi tőke, amely túlmutat a 89-es puccsista és forgatókönyv szerint végrehajtott államcsíny-elméleten. Van egy hiteles rétege a 89-es forradalomnak és van egy eltérített változata. Ne hagyjuk, hogy teljesen eltérítsék és ellopják, ezt a szellemet akarjuk éltetni.”⁷³ Ez a pár sor lehetne az egykori RMDSZ tiszteletbeli elnök hitvallása, mely szerint politizált az elmúlt huszonöt esztendőben. A jelenleg is az európai parlamenti képviselőjeként tevékenykedő politikus számos alkalommal (2004, 2008) próbált közvetíteni a romániai magyar erők között az egységes magyar képviselet érdekében, ám ez minden esetben kudarcba fulladt. Éles hangú bírálataival nyíltan szembe került egykori pártjával. 2012 decemberében így fogalmazott: „Megszokhattuk már, hogy a posztkommunista típusú – magyar – egypártrendszer iránt elkötelezett RMDSZ-párt rendre nemzeti alapon próbálja igazolni és legitimálni egyeduralmát. A „»megbonthatatlan magyar egység«” demagógiájával kampányolva, a volt kommunista pártok kizárólagosságával utasítja el a demokratikus pluralizmust, (..) minthogyha a román többséggel szembeni küzdelme indokolná az erdélyi magyarság képviseletének kisajátítását.”⁷⁴ A Szövetséget a Magyar Szocialista Párthoz való közeledéssel is vádolta, azért, amiért olyanokkal épít kapcsolatokat, akik szemben állnak a magyarországi kormánnyal.⁷⁵ A romániai magyar erők összefogása kapcsán érdekes, hogy Tőkés a 2009 júniusi romániai európai parlamenti választáson az RMDSZ és az EMNT közös jelöltjeként indult és a voksok kilenc százalékával mandátumot is tudott szerezni. A székely autonómiáért szervezett megmozdulások ismét egyfajta közeledést, egyetértési minimumot engednének feltételezni. Ám a legújabb fejlemények szerint Tőkés László a FIDESZ listáján indulhat a soron következő EP-választáson Romániában. Legalábbis az Erdélyi Magyar Néppárt ezt szeretné, mivel nem akarja kockáztatni az erdélyi magyarság európai parlamenti képviseletét, így nem indít saját jelöltlistát.⁷⁶ A Néppárt vezetője, Toró

⁷³ Tőkés László megkapta a legmagasabb román kitüntetést.. Forrás: <http://www.gondola.hu/cikkek/68768> (Hozzáférés: 2014. március 31)

⁷⁴ Tőkés az erdélyi őszödiekről. Forrás: <http://nepszava.com/2012/12/magyarorszag/tokes-az-erdelyi-oszodiekről.html> (Hozzáférés: 2014. február 1.)

⁷⁵ Tőkés: A magyar kormánnyal szemben lép fel az MSZP, az RMDSZ és Ponta. Forrás: <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=628619> (Hozzáférés: 2014. február 1.)

⁷⁶ EMNP: Tőkés a FIDESZ EP-listáján induljon. Forrás: http://index.hu/kulfold/2014/02/23/emnp_tokes_laszlo_a_fidesz_ep-listajan_induljon/ (Hozzáférés: 2014. március 4.)

T. Tibor szerint az RMDSZ felelőtlen hozzáállásával az erdélyi magyarság európai képviseletét tette kockára azzal, hogy visszautasította az együttműködést pártjával. Így fogalmazott: „*A mi időnk 2016-ban jön el, addig kell annyira megerősödnünk, hogy kiegyensúlyozhassuk az erdélyi magyar politikát.*” Ez a „visszalépés” stratégiai lépésként is értelmezhető, mivel egyes becslések szerint az EMNP nem tudta volna megszerezni az induláshoz szükséges aláírásokat. Az elnök szavai világosan tükrözik az EMNP elkötelezettségét Tőkés, a párt védnöke és a FIDESZ, mint a Néppárt stratégiai partnere iránt.⁷⁷ Tőkés László szerint „*az RMDSZ a Magyar Polgári Párt irányvesztett vezérkarát eszközül felhasználva, az erdélyi nemzeti oldalt is megosztotta*”⁷⁸ – utalva ezzel a körvonalazódó RMDSZ-MPP közeledésre.

A romániai magyar politika ismételten egy hatalmas dilemmát rejtő kérdéssel találta szembe magát, mely nem szól másról, mint hogy hogyan lehet európai szinten hatékonyabban képviselni a határon túli magyarság érdekeit. Bizonyos nézőpontból, mivel az eddigi, Romániából kijutó politikusok nem képviselték megfelelően a magyarság érdekeit, illetve a jelenlegi helyzetben az erők nem tudnak megegyezni az egységes képviselet mikéntjén, szükség van az anyaország „beavatkozására”. Az RMDSZ viszont ezt joggal értelmezheti úgy, hogy a magyarországi kormányerők nyíltan foglalnak állást a Szövetség vetélytársai mellett. Az kétségtelen, hogy hatalmas tétje lesz a soron következő EP-választásnak.

A romániai magyar pártrendszer pártjai az ideológiai skálán

Dolgozatom befejező részében a romániai magyar pártrendszer szereplőinek ideológiai meghatározottságát kívánom összehasonlítani. A korábbiakban már jeleztem, hogy az RMDSZ önmagát „jobbközép” erőként definiálja. Azonban az újonnan megalakult pártok, így a Magyar Polgári Párt is keretprogramjában a jobboldali értékek mellett tesz hitet: a nemzet, a család, az erdélyiség, autonómia, és a „keresztény gondoskodó szolidaritás” jelszavakkal.⁷⁹ Az EMNP romániai néppártként az európai jobbközép pártok családjába sorolja magát. Konzervatív és szabadelvű hagyományokat képvisel.⁸⁰ Tehát ebben a

⁷⁷ „*A mi időnk 2016-ban jön el*” - Interjú Toró T. Tiborral. Forrás: <http://www.kronika.ro/erdelyi-hirek/aa-mi-idonk-2016-ban-jon-ela-a-interju-toro-t-tiborral> (Hozzáférés: 2014. március 4.)

⁷⁸ EP-választás – Tőkés László sérelmezi, hogy az RMDSZ lemondott a háromtagú brüsszeli képviseletről. Forrás: <http://www.mon.hu/ep-valasztas-tokes-laszlo-serelmezi-hogy-az-rmdsz-lemondott-a-háromtagu-brüsszeli-kepviseletrol/2494879> (Hozzáférés: 2014. március 4.)

⁷⁹ „*Az új lehetőség.*” A Magyar Polgári Párt keretprogramja. Forrás: http://www.polgaripart.ro/index.php?option=com_rubberdoc&view=category&id=55%3Aprogram&Itemid=892 (Hozzáférés: 2014. január 8.)

⁸⁰ „*A megtalált út. Esélyt és szabadságot Erdélynek.*” Az Erdélyi Magyar Néppárt politikai keretprogramja. 2.o. Forrás: <http://www.neppart.eu/admin/data/file/20120222/keretprogramweb.pdf> (Hozzáférés: 2014. január 8.)

sajátos, interetnikus környezetben⁸¹ olyan pártok helyeződnek szembe egymással, melyeknek az önértelmezésük szerinti politikai nézetrendszere alapvonásaiban nem különbözik. Ez a téma azonban az önértelmezésen jóval túlmutat. Rendkívül egyszerű és naiv lenne azt állítani, hogy az anyaországi kapcsolatok, valamint a polarizálódás analógiájából kiindulva az RMDSZ bal oldali párt, míg versenytársai (EMNP, MPP) szükségszerűen jobboldaliak.

A leghevesebb vitákat napjainkban a Romániai Magyar Demokrata Szövetség „balra tolódásának” jelensége váltja ki. Megalakulásakor és a kezdeti időszakban a párt „hovatartozásának” tisztázása megkerülhető volt, hiszen a Szövetség átfogó identitásbiztosító mozgalomként egy „egész” nevében legitimálta önmagát. Ez az „egész-képviselő pozíció” akkor kezdett megkérdőjeleződni, amikor a más-más politikai és kormánykoalíciókban való részvétel eltérő megítélései napvilágot láttak. A kilencvenes évek végére a párt jelentős veszteségeket könyvelhetett el az erdélyi magyar nyilvánosságban korábban jelen lévő „természetes befolyását” illetően. Ennek következményeképp polarizálódott a közvélemény. Ám a Szövetség egyfajta „rendszerfenntartó alku részeseként” gátat szabott a pluralizálódásnak: *„lezárta azokat a jogi surranópályákat is, amelyeken (..) a politikai alternatívák megjelenhettek volna.”* Bakk Miklós⁸² szerint a párt balra tolódása ebben a kontextusban látható igazán. Felhívja a figyelmet arra is, hogy a közismert bal-jobb szembenállás nem csak ideológiai jellegű, mivel a modern politikai rendszerek két jellemzőjén alapul. Egyrészt, hogy az állampolgárok tömeges részvétele „kikényszeríti a polarizációt”, másrészt állandóvá vált a kormány-ellenzék párosítás. Ez utóbbi a politika mediatisáltságából következik. A romániai magyar politikai élet vizsgálatakor a pártprogramok mellett az azok alapját képező ideológiai és kulturális attitűdöket is figyelembe kell vennünk. Az RMDSZ esetében a program tekintetében le kell szögeznünk, hogy az első korszakban igazolódik a jobbközép besorolás: a gazdaságpolitikai elképzelések liberális-jobbközép karakterűek. Bakk azonban rávilágít arra, hogy a koalíciós potenciál megjelenésével a párt programja csak annak megalapozójává válik. Az attitűdöt tekintve a legfontosabb elem a haladásba vetett hit, mely „a történeti bal apavető paradigmája”, ahol a modernizáció „objektív folyamat”, így az egyénektől függetlenül történik. Székelyföldre kivetítve előbb a

⁸¹ A fogalmat az alábbi értelemben használom: „olyan életvilágok sokasága, amelyben a román-magyar együttélés többféle intézményi és informális kontaktusforma mindennapi együttesét jelenti.” Bakk Miklós: *Egy paradigma lebomlása*. 103.o. In: Kommentár 2007/6. Forrás: http://kommentar.info.hu/attachment/0001/416_kommentar0706.pdf (Hozzáférés: 2014. január 16.)

⁸² 1952-ben született, erdélyi magyar politológus. Kutatási területei közé tartozik a kisebbségpolitika, a nacionalizmuskutatás, valamint a politikai eszmék és ideológiák illetve az RMDSZ története.

modernizációnak kell végbemennie, utána következhet az autonómia, „mint megengedhető-elfogadható tradicionális keret.”⁸³

Más nézőpont szerint - gondolok itt elsősorban Borboly Csabára⁸⁴ - felesleges a jobb- és baloldali behatárolás, ugyanis az „elhibázott próbálkozás” lenne. De ha mégis ez alapján kell besorolni az RMDSZ-t, akkor elmondható: mérsékelt jobboldali, európai néppárt jelleggel bíró szövetség, mely a liberális román parlamenti demokrácia része. Nemzeti kisebbségi szövetség, melynek jellemzője az állandóság és a lassú, kitartó reformok iránti elkötelezettség.⁸⁵

A vitát Egry Gábor árnyalja. Hozzáteszi, hogy a kérdéskört a történeti perspektívával együtt kell vizsgálni. Az erdélyi magyarság közösségként ugyanis nem csak a politikai átmenet időszakától létezik. Az „egységes képviselet” igénye jóval korábbra nyúlik vissza. Az 1940 és 1944 között működő Erdélyi Párt (EP) programjában a következőket találjuk: *„az erdélyi képviselők parlamenti csoportja meg akarta óvni Erdélyt attól, hogy az anyaországi pártok küzdelmének színterévé válva, a kisebbségi sorsban féltve őrzött magyar egységünk darabokra törjön szét. Az új párt a napi politika harcain felülemelkedve minden építő erdélyi magyar erő összefogásával a felszabadult kelet-magyarországi és erdélyi részeknek az idegen uralom okozta elesettségéből való felemelését és az anyaországba való szerves és egészséges beilleszkedését kívánja szolgálni.”* Amikor tehát az RMDSZ magát átfogó szervezetként definiálja, egy nagyon is élő, mély gyökerekkel rendelkező hagyományba illeszti be magát. Egry utal az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács elnevezésére is, mely egyértelműen sugallja az egységes képviselet igényét.⁸⁶

Az argumentációba bekapcsolódott Parászka Boróka is, aki szerint „Romániában magyar baloldali alternatíva nincs.” Az ideológiai vitán túlmenően utal az erdélyi magyar és a magyarországi politika kapcsolatára: nem az előbbi „kapcsolódott rá a magyarországra”, hanem az anyaországi jobboldal „telepedett rá” a romániai magyar politikára - politikai haszonszerzés céljából. Parászka a hazai baloldal „eleganciájának” tartja, hogy az „nem fektetett be a maga Szász Jenőjébe, vagy Tőkés Lászlójába.”⁸⁷

⁸³ Bakk Miklós: *Struktúrakonzervativizmus. Az RMDSZ balra tolódása..* Forrás: <http://bakk.transindex.ro/?cikk=364> (Hozzáférés: 2014. január 15.)

⁸⁴ Erdélyi magyar, RMDSZ-es politikus. 2008-tól az Országos Önkormányzati Tanács elnöke.

⁸⁵ Borboly Csaba: *Válasz Bakk Miklósnak. Mi fán terem a struktúra-konzervativizmus?* Forrás: <http://reply.transindex.ro/?cikk=20> (Hozzáférés: 2014. január 15.)

⁸⁶ Egry Gábor: *Válasz Bakk Miklósnak 2.Egy időszerű intellektuális kísérlet.* Forrás: <http://reply.transindex.ro/?cikk=21&nyomtat=1> (Hozzáférés: 2014. január 15.)

⁸⁷ Parászka Boróka: *Miért nincs erdélyi baloldal?A Bakk-ugrásról.* Forrás: http://www.kronika.ro/szempont/miert_nincs_erdelyi_baloldal_a_bakk_ugrasokrol (Hozzáférés: 2014. január 15.)

Ezen, személyeskedéstől sem mentes vitát azért tartottam fontosnak ismertetni, mert az ideológiai kérdésben lényegében az egész romániai magyar közgondolkodást lefedi. Hogy érdemes-e ideológiai skálán minősíteni a kisebbségi magyar pártrendszer szereplőit, kétségbe vonható. Ellenben Bakk Miklósnak egyben igaza van: „Valahol itt tartunk mi, erdélyi magyarok is: egyik oldalon ott az „érdekvédelem” rendszerbe fagyott, megcsontosodott, értékelvileg pedig meglehetősen kiürült gyakorlata (amit az RMDSZ védelmez), másik oldalon pedig a képzeletbeli társadalom erdélyi építői, illetve azok karikatúrikus kiegészítői, az „észelvű” mindentbírálok. Párbeszéd közöttük pediglen nincs.”⁸⁸

Összegzés

Magyarország és a határain kívül eső magyar kisebbségek helyzete egyedülálló. Egyedülálló abban az értelemben, hogy a közép-európai magyar kisebbségek a politikai döntéseknek köszönhetően mondhatnánk, hogy egyfajta „kényszerközösségként” voltak kénytelenek beintegrálódni az alakulóban lévő nemzetállami keretekbe. Ám a romániai magyarságot tekintve mára saját regionális azonosságtudatról és politikai intézményességről beszélünk.⁸⁹ Munkám alapvető célja volt, hogy megjelenítsem azokat a folyamatokat, melyek a Romániában jelen lévő magyar közösség pártpolitikai érdekképviselésének intézményesüléséhez vezettek. Az országban sajátosan lejátszódó politikai átmenet megfelelő táptalajt biztosított az őshonos magyar kisebbség számára, hogy megszervezze saját képviselését. Nem szabad megfedkezünk arról, hogy a romániai forradalom nagy részt alulról szerveződő volt, ám a népi törekvés összekapcsolódott egy puccskísérlettel. Ezen kombinációnak köszönhető, hogy a politikai átmenet után a régi nomenklátúra jelentős mértékben uralta a kialakuló új intézményeket.

A közel tizenöt esztendeig ernyőszervezetként monopolhelyzetben lévő Romániai Magyar Demokrata Szövetség már megalakulásakor számos konfliktusforrás hordozója volt. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a szervezet nevének (romániai vs. erdélyi), székhelyének (Bukarest, Kolozsvár), illetve elnökségének kérdése. A Markó-korszakban kicsúcsosodó elnök-centrikusság és klientúraépítés mind-mind hozzájárultak a pártszervezet hierarchikus, a belső törésvonalakat látenssé tévő, de megszüntetni nem tudó struktúra megszilárdításához. Azonban a tényleges tömegtámogatottsággal és ez által

⁸⁸ Bakk Miklós: *Bal-jobb vita. Sorok a közelmúlt-vakságról.* Forrás: <http://bakk.transindex.ro/?cikk=368&nyomtat=1> (Hozzáférés: 2014. január 15.)

⁸⁹ Kántor Zoltán: *A nemzet intézményesülése a rendszerváltás után: a státustörvény és a kettős állampolgárságra vonatkozó népszavazás kapcsán.* 9.o. Forrás: http://www.ajk.elte.hu/file/POLDI_KantorZoltan_tez.pdf (Hozzáférés: 2014. január 30.)

érdekérvényesítési potenciállal nem rendelkező platformok mögé bújtatott ellentétek nem szűntek meg. Éppen ellenkezőleg: fokozatosan erősödtek. A generációs, identitásbeli és személyes konfliktusoknak (a legmeghatározóbb Tőkés László szerepe), valamint számos makropolitikai tényezőnek (Románia uniós csatlakozása, a román helyhatósági, parlamenti és európai parlamenti választások, az RMDSZ kormányzati tevékenysége, az anyaországi kormányváltások) köszönhetően 2003-at követően megkezdődtek a kiválások az RMDSZ-ből. Az újonnan megalakult szervezetek (EMNT, MPSZ, SZNT) égiszei alatt létrejövő pártok (MPP, EMNP) önmeghatározásuk szerint alapvetően az ideológiai skála jobb oldalán helyet foglaló, konzervatív értékeket valló erők.

2007-ben súlyos felismeréssel gazdagodik az RMDSZ: egy vele szembeni alternatíva is mandátumot tudott szerezni az európai parlamenti választáson. Ezt követően 2009-ben történik némi közeledés Tőkés László RMDSZ listán való indításakor, ám az összefogás a romániai magyar erők között egyre inkább halványodó ábrándnak látszik.

Az anyaországi politikai elit részéről fokozatosan erősödő érdeklődés mutatkozik a határon túli magyarság érdekképviselésével kapcsolatban. A legaktuálisabb történés, mely ezt bizonyítja, Tőkés FIDESZ EP-listán való indítása. A politikai átmenetet követően alapvetően a jobboldali erőket (MDF, FIDESZ, KDNP, Jobbik) jellemzi az az érzékenység, melyet jelenleg is tapasztalhatunk a külhoni magyarság ügyeivel kapcsolatban. Bár a Magyar Szocialista Párt nemzetpolitikájában is egyre hangsúlyosabban helyet kap a múlt tévedéseit helyrehozni kívánó retorika. Ebbe illeszkedik a 2013. januárjában Kolozsvárott tartott elnökségi ülés és az ott született döntések is.

Önértelmezésében az erdélyi magyarság általam tárgyalt mindhárom pártja (RMDSZ, MPP, EMNT) jobboldali erő. Az általuk vallott értékek – a nemzet, a család, az erdélyiség, autonómia, vagy a „keresztény gondoskodó szolidaritás” – egyfajta konzervatív jellegű értékrendbe illeszkednek. Azonban a dolgozatomban ismertetett parázs vita is jelzi, hogy a tényleges ideológiai behatárolás összetett kérdés és bizonyos nézőpontok szerint nem is lehetséges, illetve szükséges. Hogy az RMDSZ és az MSZP közeledéséből levonható-e az a következtetés, hogy a Szövetség „balra tolódik”, azt kétlem, ám világosan látszik az az iránymódosulás, amely az RMDSZ anyaországi pártpolitikához való kapcsolatát jellemzi.

A romániai magyar kisebbség mindenkor kimondott és ki nem mondott célja egy olyan élettér megteremtése, amelyben nem csak személyként, hanem közösségként is szabadon megélheti nemzeti hovatartozását mind nyelvi, kulturális, oktatási, államigazgatási valamint gazdasági területen. Ezek az igények, melyek végigkísérik a különböző korszakokat (a két világháború közti időszaktól egészen napjainkig) a kisebbségi lét

kialakulásakor fogalmazódtak meg elsőként. Az európai uniós csatlakozással jelentős javulást vizionáló romániai magyar eliteknek szembesülnie kell azzal, hogy az európai uniós tagság nem jelent egyértelmű megoldást a magyar kisebbség problémáira. Ezen problémák megoldására csak olyan kontextusban kerülhet sor, ami a közös minimum kialakításával teremthető meg. A politikai erőknek bizonyos kérdésekben egységet kell alkotnia annak érdekében, hogy az általuk reprezentált kisebbség igényeit hatékonyan képviseljék a többséggel szemben. Még ha ez a kisebbség heterogén és adott esetben polarizált is. Valamint elengedhetetlen, hogy a hátszág, a magyar állam ne a támogatásáért versengő elitek párharcának döntőbírájaként lépjen fel, hanem egy olyan egységnek nyújtson segítséget, mely a romániai magyarság céljait annak alapértékei mentén képviseli.

Felhasznált irodalom

- *2012-es parlamenti választások-az alternatív küszöb kérdése.* Forrás: http://www.mensura.ro/iras/2012-es_parlamenti_valasztasok_az_alternativ_kuszob_kerdese (Hozzáférés: 2014. január 11.)
- *„A megtalált út. Esélyt és szabadságot Erdélynek.”* Az Erdélyi Magyar Néppárt politikai keretprogramja. Forrás: <http://www.neppart.eu/admin/data/file/20120222/keretprogramweb.pdf> (Hozzáférés: 2014. január 8.)
- *„A mi időnk 2016-ban jön el”* - Interjú Toró T. Tiborral. Forrás: <http://www.kronika.ro/erdelyi-hirek/aa-mi-idonk-2016-ban-jon-ela-a-interju-toro-t-tiborral> (Hozzáférés: 2014. március 4.)
- A Romániai Magyar Demokrata Szövetség Ideiglenes Intéző Bizottságának kiáltványa. Forrás: <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&lapid=1&cikk=m950105.html> (Hozzáférés: 2014. január 30.)
- *Az Erdélyi Világszövetség üzenete.* In: A Romániai Magyar Demokrata Szövetség I. kongresszusa c. kötet, 1990, Kiadja: az RMDSZ Bihar megyei szervezete, szerk.: Varga Gábor
- *Az új lehetőség.* A Magyar Polgári Párt keretprogramja. Forrás: http://www.polgaripart.ro/index.php?option=com_rubberdoc&view=category&id=55%3Aprogram&Itemid=892 (Hozzáférés: 2014. január 8.)
- Bakk Miklós: *Az RMDSZ mint a romániai magyarság politikai önmeghatározási kísérlete 1989 után.* Forrás: <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/1996/ProMino96-3-04-Bakk.pdf> (Hozzáférés: 2013. október 11.)
- Bakk Miklós: *Bal-jobb vita. Sorok a közelmúlt-vakságról.* Forrás: <http://bakk.transindex.ro/?cikk=368&nyomtat=1> (Hozzáférés: 2014. január 15.)
- Bakk Miklós: *Egy paradigma lebomlása.* 103.o. In: Kommentár 2007\6. Forrás: http://kommentar.info.hu/attachment/0001/416_kommentar0706.pdf (Hozzáférés: 2014. január 16.)
- Bakk Miklós: *Struktúrakonzervativizmus. Az RMDSZ balra tolódása..* Forrás: <http://bakk.transindex.ro/?cikk=364> (Hozzáférés: 2014. január 15.)
- Bakk Miklós – Székely István Gergő – Toró Tibor: *Az erdélyi magyarság pártjai - kisebbségi képviselet, pluralizmus, intézmények és stratégiák.* Kézirat.
- Balogh László: *Románia története,* Budapest: AULA, 2001.
- Bárdi Nándor: *A romániai magyar kisebbség helyzetének változásai, társadalmi, kulturális önszerveződésének eredményei.* In: Kisebbségi magyar közösségek a XX.

században, szerk.: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László. Budapest: Gondolat Kiadó - MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008.

- Bíró A. Zoltán: *Intézményesedési folyamatok a romániai magyar társadalomban 1989-1995 között.* Forrás: http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf249.pdf (Hozzáférés: 2014. január 30.)
- Borbély Zsolt Attila: *A rendszerváltás utáni erdélyi magyar politika története.* Forrás: http://www.hunsor.se/bzsatudositasai/bzsa_rvutaniemerdelyimapolitika.pdf (Hozzáférés: 2013. március 24.)
- Borbély Zsolt Attila: *Pluralizmus és/vagy egység. A Magyar Polgári Párt bejegyzésének előzményei és következményei.* Forrás: <http://www.hunsor.se/bzsatudositasai/pluralizmusevegység080215.pdf> (Hozzáférés: 2014. január 8.)
- Borboly Csaba: *Válasz Bakk Miklósnak. Mi fán terem a struktúra-konzervativizmus?* Forrás: <http://reply.transindex.ro/?cikk=20> (Hozzáférés: 2014. január 15.)
- Domokos Géza elnöki beszámolója. In: A Romániai Magyar Demokrata Szövetség I. kongresszusa c. kötet, 1990, Kiadja: az RMDSZ Bihar megyei szervezete, szerk.: Varga Gábor
- Egry Gábor: *Válasz Bakk Miklósnak 2. Egy időszerű intellektuális kísérlet.* Forrás: <http://reply.transindex.ro/?cikk=21&nyomtat=1> (Hozzáférés: 2014. január 15.)
- EMNP: *Tőkés a FIDESZ EP-listáján induljon.* Forrás: http://index.hu/kulfold/2014/02/23/emnp_tokés_laszlo_a_fidesz_ep-listajan_induljon/ (Hozzáférés: 2014. március 4.)
- EP-választás – Tőkés László sérelmezi, hogy az RMDSZ lemondott a háromtagú brüsszeli képviselőről. Forrás: <http://www.mon.hu/ep-valasztas-tokés-laszlo-serelmezi-hogy-az-rmdsz-lemondott-a-háromtagu-brüsszeli-kepviseletrol/2494879> (Hozzáférés: 2014. március 4.)
- Kántor Zoltán: *A nemzet intézményesülése a rendszerváltás után: a státustörvény és a kettős állampolgárságra vonatkozó népszavazás kapcsán.* Forrás: http://www.ajk.elte.hu/file/POLDI_KantorZoltan_tez.pdf (Hozzáférés: 2014. január 30.)
- Kiss Tamás: *A 2011-es romániai népszámlálás tanulságai és következményei.* Forrás: <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2012/ProMino12-3-02-Kiss.pdf> (Hozzáférés: 2014. február 24.)
- Kiss Tamás: *Népszámlálás 2011: folyamatok és (köz)politikai irányok.* Forrás: <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbség/pdf/002Vitaindito.pdf> (Hozzáférés: 2014. február 24.)
- Kiss Tamás – Barna Gergő – Székely István Gergő: *A társadalomépítéstől a klientúra-építésig. Az RMDSZ és a magyar választók közötti kapcsolódás*

átalakulása.

Forrás:

http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbseg/pdf/2013_2_001Kiss-Barna-Szekely.pdf
(Hozzáférés: 2014. január 8.)

- Korunk, 1994/3
- Kósa András László: *A politikai pluralizmus felettébb szükséges voltáról, avagy van-e alternatíva.* Forrás: http://epa.oszk.hu/02100/02169/00040/pdf/2011_1-2_005_060-069_Forum.Kosa.pdf (Hozzáférés: 2013. október 24.)
- Körösenyi András – Tóth Csaba – Török Gábor: *A magyar politikai rendszer.* Budapest: Osiris Kiadó, 2003.
- *Máltán ért véget a jaltai világrend.* Forrás: http://www.mult-kor.hu/20091202_maltan_ert_veget_a_jaltai_vilagrend (Hozzáférés: 2009. december 2.)
- *Merre tart az RMDSZ?* Hajdú Demeter Dénes interjúja Katona Ádámmal, Magyar Fórum, 1997.január 2.
- Parászka Boróka: *Miért nincs erdélyi baloldal? A Bakk-ugrásról.* Forrás: http://www.kronika.ro/szempont/miert_nincs_erdelyi_baloldal_a_bakk_ugrasokrol (Hozzáférés: 2014. január 15.)
- Ráduly Róbert: *A politikai önrendelkezésünk alapjairól, avagy a belső választásoktól az erdélyi magyar önkormányzatig,* Forrás: Magyar Kisebbség, 2000/1
- Romániai Magyar Szó, 1989. december 24.
- Salat Levente: *Marosvásárhelyi események – történeti rekonstrukció és elméleti elemzés.* Forrás: http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbseg/pdf/2013_2_002Salat%20Levente.pdf (Hozzáférés: 2013. október 23.)
- Szerdahelyi István: *A nemzeti kisebbség fogalma.* Forrás: <http://vilagszabadsag.hu/index.php?f=1009> (Hozzáférés: 2014. február 24)
- Székely István Gergő: *Az Erdélyi Magyar Néppárt és az erdélyi magyar pártrendszer jövője. Hozzászólás Toró T. Tibor és Toró Tibor vitaindítójához.* 16-17.o Forrás: <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbseg/pdf/008Forum.Szekely.pdf> (Hozzáférés: 2014. január 10.)
- Szénási Éva: *Európaizált Balkán - balkanizált Európa? A közép-kelet-európai rendszerváltás tipológiája a frankofon politológiai irodalomban.* 3.o. Forrás: <http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/folyoiratok/tiszataj/95-11/szenasi.pdf> (Hozzáférés: 2013. október 6.)
- Tőkés: *A magyar kormánnyal szemben lép fel az MSZP, az RMDSZ és Ponta.* Forrás: <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=628619> (Hozzáférés: 2014. február 1.)

- *Tőkés László megkapta a legmagasabb román kitüntetést.* Forrás: <http://www.gondola.hu/cikkek/68768> (Hozzáférés: 2014. március 31)
- *Tőkés az erdélyi őszödiekről.* Forrás: <http://nepszava.com/2012/12/magyarorszag/tokes-az-erdelyi-oszodiekrol.html> (Hozzáférés: 2014. február 1.)
- Udvardy Frigyes: *A romániai magyar kisebbség kronológiája (1990-2006).* Forrás: <http://udvardy.adatbank.transindex.ro/> (Hozzáférés: 2013. december 5.)
- Zsigmond Csilla: *Pártrendszeréről, politikai kommunikációról a 2012-es romániai parlamenti választások kapcsán.* 5-6.o. Forrás: <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2013/ProMino-1302-05-Zsigmond.pdf> (Hozzáférés: 2014. január 11.)